

# Intervenció arqueològica a l'església de Sant Vicent Ferrer (Castelló de la Plana). Fases medievals i modernes en la capella del Roser

Ferran Falomir \*

## Resumen

En esta noticia avanzamos los resultados de la excavación realizada en la iglesia de Sant Vicente Ferrer, antiguo convento de Santo Tomas d Aquino, edificado extramuros en la ciudad de Castellón a finales del siglo XVI. Los trabajos se han concentrado en la capilla del Rosario, construida en el siglo XVII, y donde se ha documentado la existencia de un horno cerámico medieval, los primeros límites del convento, y las fases de construcción y remodelación de la capilla.

## Riassunto

Nella seguente notizia si presentano i risultati della campagna di scavo effettuata nella chiesa de Sant Vicent Ferrer, antico convento di Sant Tomas de Aquino, edificato nel secolo XVI. I lavori si hanno concentrato nella cappella del Rosario, riforma edilizia del secolo XVII, dove si ha documentato un forno ceramico medievale, i primi limiti del convento e le diversi fasi di costruzione e riforme de la capella.

## INTRODUCCIÓ

A l'any 2002 començaren les obres de restauració de l'església de Sant Vicent Ferrer, que en l'actualitat van per la seva tercera fase segons el Projecte de Restauració aprovat per la Diputació de Castelló.

L'abast de les dues primeres fases de les obres no havia provocat una remoció important del subsòl que fes efectiva la intervenció del Servei d'Arqueologia; però just en el desenvolupament d'aquesta tercera fase de les obres va sorgir la problemàtica que envolta a la conservació de les pintures de la capella del Roser.

Un problema de drenatge d'aigua i humitats va fer pensar en modificar el projecte amb la fina-

litat de donar una solució definitiva al problema de conservació de les pintures al fresc que decoren els murs i volta de la capella: es va decidir realitzar una rasa perimetral per la cara interior d'aquests murs (fins a la base de la seva fonamentació) i així poder col·locar un sistema de perforacions i tubs ceràmics que ajuden drenar i poder rebaixar l'alçada de les humitats i millorar les seves condicions.

En efectuar l'alçament del paviment de la capella del Roser i començar l'excavació de la citada rasa perimetral van aparèixer les restes d'un antic mur, el que va posar en marxa els tràmits per al seguiment i excavació de la capella. En síntesi, es plantejà posposar la restauració de les pintures fins a conèixer l'abast i la importància de les restes que

---

\* Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques. Diputació de Castelló. Complex Penyeta Roja, apartat 316. 12080-Castelló de la Plana. <ffalomir@dipc.as.es>

pogueren aparèixer sota el paviment de la capella, extrem que ja podem exposar breument en aquest noticiari.

L'actual parròquia de Sant Vicent (constituïda el 29 de novembre de 1964) aprofita l'església que formava part de l'original Monestir de Sant Tomàs de Aquino, fundat per l'ordre dels dominics en 1579.

Aquest primer convent, amb església i claustre, començà a edificarse a les darreries del segle XVI, encara que la major part de l'obra es va fer avançant el segle XVII.

L'església està formada per una nau amb volta de creueria, composta de set trams i amb capelles quadrades situades entre els contraforts a les que s'accedeix des de la nau a través d'arcs de mig punt. La capella del Roser, objecte de la nostra actuació es la primera de les capelles a la dreta de l'altar major que hom troba una volta passat el vestíbul i que destaca al marge de les seves dimensions i planta per les pintures que la decoren, datades en 1704 i realitzades per Eugenio Guilló, de tall acadèmic i netament barroques. Les pintures d'aquesta capella han estat restaurades al 1993-1994 pel Servei de Restauració de la Diputació Provincial.

Ja al segle XIX els esdeveniments bèl·lics, polítics i socials transformen la fisonomia del convent i la seva funcionalitat. Al 1835 la desamortització de Mendizabal va provocar que al 24 de juliol de 1835 es convertirà en *Casa de Beneficencia* fins que el 1842 la *Junta de Bienes Nacionales* la cedirà a l'ajuntament. L'últim capítol administratiu del segle resultà de l'adquisició de l'immoble per la Diputació Provincial per Real Ordre de 2 de setembre de 1859, que el va destinar a Casa provincial de Beneficència. La capella va passar a estar sota l'advocació de San Domènec. Tot i això començà un període d'abandonament i dispersió del patrimoni, el que va provocar fins i tot la necessitat de construir-se una nova façana ja a finals del XIX.

No serà fins la segona meitat del segle XX quant el nucli es revitalitzà primer amb la nova advocació a Sant Vicent Ferrer del Temple, constituït-se una nova parròquia al costat de la Casa de Beneficència; aquesta última gestionada per les filles de la caritat.

A les darreries del segle els antics edificis de la casa de Beneficència es convertiran en l'actual Conservatori de Música i Escola de Belles Arts, aprofitant bàsicament el claustre. De l'antic Convent de Sant Tomàs d'Aquino tan sols resten en peu el claustre i l'església.

## L'EXCAVACIÓ DE LA CAPELLA DEL ROSER

El resultat de les excavacions, en vies d'estudi, ens ha permès documentar fins a set fases constructives, dividides en tres períodes i funcions ben diferenciades; la primera fase coincideix amb el període baix-medieval (segles XIV i XV). Les altres fases es succeiran a partir de 1579, any en el que el terrenys son donats als Dominics per tal que funden el Convent i es desenvolupen en època moderna i contemporània.

La primera fase i període està dedicat a la fabricació de terrissa, extrem que hem pogut confirmar amb l'excavació d'un forn; que tot i estar afectat per construccions posteriors, ens ha permès estudiar la seva forma i mode de construcció: aquest forn està en funcionament com a mínim al segle XV i la nostra hipòtesi de treball és que forma part d'un àrea industrial dedicada a la producció de ceràmica comuna. Com sol passar en l'excavació d'aquest tipus d'estructures, s'ha conservat la cambra de combustió i el folre d'aquesta per evitar la pèrdua de calor; es a dir; fonamentalment les parts que anaven enterrades en el terreny natural; de la graella i el laboratori no han quedat vestigis (Fig. 1).

La datació que fem del forn és del segle XV; tot i que pot haver iniciat la seva vida a les darreries del XIV, i estava destinat a la cocció de ceràmica domèstica.

Les altres sis fases documentades corresponen a la construcció i remodelació de l'església i convent de Sant Tomàs al llarg de la seva vida i ús. Des de 1579 fins a l'actualitat hem pogut reconstruir les successives ampliacions sofertes per l'església.

Del segon període i de la primera ocupació dels dominics hem pogut documentar una part de les estructures d'emmagatzematge i conservació del vi, (ja sigui produït per la comunitat monàstica o comprat per a el seu consum), hi hem pogut excavar les estructures que sostenien els grans tonells que el contenien. No hem pogut documentar els límits d'aquestes estructures, el que si es evident és que l'església, almenys en aquest tram, encara no estava construïda. Encara abans de la construcció del temple aquest sector sofreix una remodelació vinculada al seu ús com a magatzems; de la qual tan sols hem documentat l'existència d'una canalització i murs.

Una vegada el convent adquireix el rang de priorat, les rendes augmentarien d'una forma evident; amb la possibilitat que la congregació pugues dur a terme les obres definitives de l'església,



Figura 1: Restes del forn de terrissa i estructures posteriors dels magatzems previs a la capella.

claustre i aules monacals, i per tant, les dependències utilitzades fins aleshores han de traslladar-se a un altre lloc; i en aquest cas el que es decideix és construir els magatzems fora de l'església, adossats a les capelles del costat oest de l'església; vora la sèquia major.

El celler torna a ser la estructura millor documentada en aquesta fase, donat que es trasllada a l'altre costat de la cimentació dels murs poc després de la construcció dels magatzems. Aquests magatzems i les successives ubicacions del celler subsisteixen fins el 1690; quant comença la última fase d'ocupació del lloc al construir-se l'actual capella.

En 1690 es comença la construcció de la capella nova. Els edificis que havíem documentat anteriorment son enderrocats i les noves cimentacions de la capella afectaran també a tot el registre arqueològic anterior. Magatzems, celler i canalitzacions son amortitzats i l'església arriba a tocar casi a la sèquia major. La capella és la que coneixem en l'actualitat i tan sols rebrà un modificació ja entrat el segle XX.

Del tercer període (època contemporània) tan sols hem documentat la remodelació del paviment de la capella del Roser.

## CONCLUSIONS

La documentació d'un forn de caire industrial dedicat a la terrisseria en les afores del nucli medieval de Castelló és la primera referència material sobre un tema en el qual les fonts històriques no han deixat massa testimonis fins el moment. Abans de la construcció del convent i església de Sant Tomàs, que serà catalitzador d'uns dels primers ravals de Castelló, es pensava que aquest indret, situat al costat del camí de la mar i a la vora de la sèquia major estava destinat a diversos tipus de conreus, típics d'horta. De fet Castelló era conegut per al seva producció de fulla de morera i de cànem. Son, doncs, noves dades que complementen les poques restes materials documentades sobre les indústries locals.

Del segon període i tercer període d'ocupació, que pertany integrament a la construcció, reformes i usos del temple del convent de Sant Tomàs, s'ha de destacar les dades que ens dona sobre la vida monàstica d'aquesta congregació, en la perifèria del nucli medieval de Castelló i sobre el seu ritme de creixement dins de l'entramat urbà de la vila i els seus ravals a partir del segle XVI i sobre tot el XVII.

## BIBLIOGRAFIA

- AA.VV. (1999): *La ciudad de Castellón de la Plana*. 405 pp. Ajuntament de Castelló de la Plana.
- ORTELLS, V. M. (1987): *Geografía urbana y del poblamiento en la plana de Castelló*. 653 pp. Ajuntament de Castelló de la Plana.
- TRAVER, V. (1958): *Antigüedades de Castellón de la Plana. Estudios histórico-monográficos de la villa y su vecindario, riqueza y monumentos*. 486 pp. (Edició facsímil de 1982). Ajuntament de Castelló de la Plana.